

До спеціалізованої вченої ради ДФ 26.007.015 в
Національній академії внутрішніх справ 03035, м.
Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

опонента на дисертацію Дудко Ольги Василівни «Помилки адвоката в кримінальному провадженні», яка подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження. Сьогодні, як справедливо зазначає автор представленого дослідження, в Україні відбуваються складні реформаційні процеси, на тлі яких питання ефективності кримінального процесуального законодавства набуває особливого значення. При цьому, Україна, як правова держава визнає права та свободи людини найвищою соціальною цінністю (стор. 12 дис.).

Задля ефективного забезпечення виконання завдань кримінального провадження адвокати мають можливість вільно й у повній мірі виконувати свої обов'язки з метою встановлення верховенства права, сприяння забезпеченню доступу до правосуддя та правової допомоги, забезпечення дотримання належної процедури у кримінальному процесі, створення змагальної системи судочинства, а також захисту прав людини. В сучасних умовах адвокат є основним і єдиним учасником кримінального процесу, який може виступати як представником сторони захисту (ч. 1 ст. 45 КПК України), так і сторони обвинувачення (п. 25 ч. 1 ст. 3). У визначених законом випадках адвокат також наділений правом надавати правову допомогу іншим учасникам кримінального провадження (п. 25 ч. 1 ст. 3).

Хоча помилки, допущені адвокатами у кримінальному провадженні, не так часто виявляються як слідчі, судові або експертні, проте їх наслідки нерідко суттєво впливають на якість вирішення завдань кримінального провадження, сприяють порушенням прав та законних інтересів його учасників, ставлять під сумнів авторитет інституту адвокатури та усієї системи правосуддя. Необхідність зведення до мінімуму таких помилок диктує важливість вивчення на

концептуальному рівні їх природи, вироблення кримінальних процесуальних механізмів їх виявлення, виправлення та попередження (стор. 12-13 дис.).

Вже саме це є підставою для висновку про актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Основною **метою**, яку поставив перед собою здобувач, є розроблення теоретичних положень, науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій з вдосконалення кримінального процесуального законодавства та практики його застосування в частині виявлення, виправлення та попередження помилок адвоката у кримінальному провадженні.

Для досягнення зазначеної мети автором поставлено достатній перелік дослідницьких завдань, зокрема: з'ясувати стан наукових досліджень, присвячених діяльності адвоката у кримінальному провадженні; висвітлити практику ЄСПЛ з метою виокремлення міжнародних стандартів кримінального судочинства у діяльності адвоката та уповноважених суб'єктів кримінального процесу, спрямованих на уникнення, виявлення та своєчасне виправлення помилок адвоката; визначити сутність помилки адвоката у кримінальному провадженні, як різновиду кримінально-процесуальної помилки, виробити її поняття та надати класифікацію; охарактеризувати помилки адвоката під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій, сформулювати пропозиції щодо їх недопущення, виявлення та виправлення; висвітлити особливості помилок адвоката під час вирішення питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження; охарактеризувати помилки адвоката під час формування та дослідження доказів на досудовому розслідуванні; розкрити помилки адвоката під час підготовчого провадження; визначити помилки адвоката під час дослідження обставин кримінального провадження на стадії судового розгляду; розробити пропозиції щодо внесення змін та доповнень до кримінального процесуального законодавства з метою удосконалення діяльності адвоката щодо уникнення, попередження, виявлення та усунення його помилок у кримінальному провадженні.

Об'єктом представленого дослідження є суспільні відносини, які складаються в процесі реалізації адвокатом повноважень у кримінальному

провадженні. *Предмет* дослідження – помилки адвоката в кримінальному провадженні.

Автором запропоновано відповідну **методологічну основу**, яку становлять методи і прийоми наукового пізнання. Зокрема, історико-правовий метод використано для з'ясування стану наукових досліджень діяльності адвоката в кримінальному провадженні. Метод системного аналізу, а також системно-структурний та формально-логічний методи дали можливість розкрити сутність помилок у діяльності адвоката у кримінальному провадженні. Порівняльно-правовий метод застосовано для порівняльного аналізу вітчизняного кримінального процесуального закону із міжнародними стандартами кримінального судочинства з питань, які стосуються залучення адвоката до кримінального провадження. Методи статистичного та документального аналізу використано для виявлення позитивних та негативних тенденцій при розгляді помилок під час досудового розслідування та судового розгляду. Методи моделювання і прогнозування використано для формування пропозицій щодо вдосконалення окремих положень КПК України, що регулюють порядок діяльності адвоката, як суб'єкта кримінального провадження. Соціологічний та статистичний методи застосовано у процесі анкетування слідчих, прокурорів, суддів та адвокатів а також дослідження матеріалів кримінальних проваджень та узагальнення отриманих результатів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом є в своїй більшості обґрунтованими й переконливими. При їх обґрунтуванні використане широке коло вітчизняних, зарубіжних наукових джерел та нормативних актів; дослідження науковців, присвячені питанням, пов'язаним з організаційно-правовими механізмами виявлення, виправлення та попередження помилок у кримінальному процесі. Теоретичною базою дисертаційного дослідження є положення загальної теорії права, кримінального процесуального права, теорії доказів та криміналістики.

Висновки і пропозиції дисертації ґрунтуються на достатньо широкій і репрезентативній **емпіричній базі**, яку становлять статистичні й аналітичні матеріали МВС України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, КДК адвокатури України за 2017–2019 роки; практика Європейського суду з прав людини; матеріали з Єдиного реєстру судових рішень (вироки, ухвали, постанови); дані, отримані внаслідок вивчення 82 кримінальних проваджень, досудове розслідування в яких здійснювалось протягом 2017–2019 років, зведені дані соціологічного опитування 65 слідчих, 78 прокурорів, 53 суддів та 89 адвокатів з Вінницької, Житомирської, Запорізької, Київської, Рівненської, Сумської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької областей.

Використані методи, прийоми, теоретична та в цілому застосована методологія, дали можливість автору висвітлити тему в достатньому обсязі, вийти на нові обрії дослідження проблем, сформулювати авторські висновки, положення, пропозиції та винести їх на публічний захист перед спеціалізованою вченою радою.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є одним із перших в Україні комплексних монографічних досліджень, у якому висвітлено теоретичні положення та розроблено практичні рекомендації щодо уникнення, виявлення та усунення помилок адвоката у кримінальному провадженні, сформульовано низку положень, висновків і рекомендацій, що мають наукову новизну, зокрема:

вперше: здійснено класифікацію помилок адвоката у кримінальному провадженні за такими критеріями: за його статусом; залежно від психічного ставлення адвоката до можливих наслідків; залежно від стадії кримінального процесу; залежно від виду процесуальної дії; залежно від стадії (етапу) процесуальної дії; залежно від причин, що викликали помилку; за характером негативного результату; за значенням негативних наслідків для клієнта; виокремлено та проаналізовано комплекс загальних ознак помилки адвоката у кримінальному провадженні: сфера виникнення та прояву – кримінальне провадження; суб'єкт, який припускається помилки – адвокат, залучений до участі

в кримінальному провадженні; проявляється у прийнятті (вчиненні) рішень, дій, бездіяльності адвоката; відсутність владного характеру; є наслідком неусвідомлено неправильної оцінки адвокатом окремих фактів, обставин кримінального провадження, ненавмисно-неправильної дії; суперечить інтересам клієнта; може бути встановлена будь-яким учасником кримінального провадження, самим адвокатом. До факультативних ознак віднесено: прогнозованість негативних наслідків для клієнта; зменшення перспектив отримання й використання доказової, криміналістично значущої інформації; недосягнення цілей, які ставляться іншими учасниками кримінального провадження; сформульовано дефініцію «помилки адвоката у кримінальному провадженні» як різновиду кримінально-процесуальної помилки, під якою слід розуміти непротиправну, необґрунтовану з точки зору інтересів клієнта, неусвідомлену щодо негативних наслідків для нього, діяльність (рішення, дії, бездіяльність) адвоката, яка може бути виправлена правовими засобами шляхом використання положень КПК України та рекомендацій, запропонованих криміналістикою та іншими науками;

удосконалено: положення щодо дотримання активної моделі тактики захисту адвокатом-захисником, виявлення ініціативи у використанні адвокатом можливостей протестної діяльності (клопотання, заяви, вимоги, адвокатські запити, відводи, заперечення (зауваження, протести), скарги) у кримінальному провадженні, що підвищить ймовірність досягнення позитивного результату для клієнта; - наукова позиція щодо застосування адвокатом-захисником окремих тактичних прийомів, стратегічно спрямованих на поліпшення становища підозрюваного (використання можливостей подання клопотання про зміну, скасування запобіжного заходу, оскарження дій уповноважених осіб), а також щодо недоцільності «відкладення» на подальші стадії оскарження рішень, дій та бездіяльності уповноважених осіб під час досудового розслідування; - алгоритм дій адвоката у разі вступу у справу під час судового розгляду у зв'язку із заміною захисника (вимагати достатньо часу для підготовки до участі в судовому засіданні; провести конфіденційну зустріч із підзахисним; ознайомитися з матеріалами

кримінального провадження та ін.), що сприятиме уникненню адвокатом помилок під час дослідження доказів і доведення їх переконливості перед судом.

Крім того, *дістало подальший розвиток*: теоретичні підходи щодо реалізації втілених у рішеннях ЄСПЛ основних міжнародних стандартів кримінального судочинства адвокатом та уповноваженими суб'єктів кримінального процесу, що підвищить ефективність реалізації адвокатом своїх повноважень, мінімізує помилки у його діяльності; тактичні завдання адвоката при проведенні допиту під час досудового розслідування, що сприятиме упередженню його помилок: юридичний аналіз ситуації; оцінка ризиків; допомога у формуванні позиції; роз'яснення порядку проведення, прав особи; прогнозування можливих варіантів розвитку ситуації допиту; забезпечення дотримання законності; налагодження робочого контакту зі слідчим; отримання копії протоколу допиту; аналіз ситуації за його результатами, роз'яснення можливостей уникнення ймовірних ризиків; тактичні рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності діяльності адвоката-представника при проведенні обшуку: добровільна передача слідчому відповідних речей і документів в обмін на негайне припинення обшуку; письмове фіксування його процедури; оголошення заяв про порушення права на здійснення відеозапису; внесення письмових зауважень до протоколу обшуку; аргументація доцільності наділення адвоката-представника та його довірителів правом обстоювати / спростовувати обґрунтованість поставлених перед експертом запитань, їх повноту, компетентність та неупередженість експерта, що забезпечить адвоката від допущення тактичних помилок в інтересах клієнта; наукове обґрунтування стратегії підготовки адвоката до проведення підготовчого судового засідання та судових дебатів, а також аргументація доцільності виступу із захисною промовою, що зменшить кількість помилок у його діяльності із захисту прав та законних інтересів клієнта; наукові ідеї та законодавчі пропозиції, спрямовані на уникнення, мінімізацію й виправлення помилок адвоката, зокрема щодо: наділення цивільного позивача, цивільного відповідача, їх представників правом заявлення клопотань про визнання доказів недопустимими (ч. 3 ст. 89 КПК); визначення вимог до клопотання про скасування ухвали про накладення грошового стягнення

та встановлення обов'язку надання доказів, що його обґрунтовують (ст. 147 КПК); передбачення обов'язку мотивування та правил подачі клопотання про визнання доказу недопустимим під час судового розгляду (ст. 180 КПК); визначення у ст. 229 КПК слідчого, прокурора, як осіб, які мають право складати протокол пред'явлення речей для впізнання; наділення адвоката-представника правом оскаржити рішення, дії, бездіяльність слідчого, прокурора під час досудового розслідування (303 КПК), а у разі представництва інтересів свідка - правом звернутися до слідчого судді із клопотанням провести його допит у порядку ст. 225 КПК; передбачення у КПК ст. 336-1, яка визначатиме процесуальний порядок проведення підготовчого засідання, а також затвердження угоди про примирення у режимі відеоконференції.

Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації належним чином впроваджено в *правозастосовну діяльність* – для удосконалення положень КПК України, які пов'язані із реалізацією адвокатом своїх повноважень у кримінальному провадженні (лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 19 січня 2019 р. № 22/638-1-15); *практичну діяльність* – під час підготовки та подання клопотань на стадії досудового розслідування (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 10 лютого 2020 року); *освітній процес* – при підготовці науково-методичного забезпечення з навчальних дисциплін «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Актуальні питання кримінального процесуального права», «Теорія судових доказів» (акт Національної академії внутрішніх справ від 17 лютого 2020 року).

Основні положення, ідеї, висновки, пропозиції пройшли апробацію і впроваджуються в практику. Зокрема, вони отримали позитивну оцінку та відображені в 11 наукових публікаціях, серед яких сім статей – у наукових фахових виданнях, одна – у міжнародному науковому виданні, тири – у тезах доповідей і повідомлень на науково-практичних конференціях та круглому столі.

Оцінка змісту дисертації. Дисертація складається вступу, анотації, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (451 найменування на 47 сторінках) і чотирьох додатків на 18 сторінках.

Загальний обсяг дисертації становить 296 сторінок, з яких основний текст – 223 сторінки. Дисертація написана українською мовою і відповідає вимогам української стилістики, лексики та граматики. Фактичні дані, теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації, подані у дисертації, є доступними для сприйняття. У дисертації витримано науковий стиль викладу матеріалу.

Ми зупинилися, на наш погляд, лише на основних позитивних моментах дисертації і вважаємо, що ці результати дослідження вказують на те, що дисертант вирішив складні проблеми, які поставив перед собою, коли обрав зазначену тему для дисертаційного дослідження.

Разом з тим робота викликає певні дискусійні положення та побажання, що можуть бути підставою для дискусії під час захисту дисертації і враховані автором при подальшій роботі в обраному напрямі досліджень.

1. Цілком справедлива теза автора про те, що міжнародні стандарти кримінального судочинства можуть бути реалізовані як адвокатом безпосередньо (у разі власного використання (застосування) та виконання рішень ЄСПЛ), так і іншими уповноваженими суб'єктами кримінального процесу – судом, слідчим суддею, прокурором, слідчим, оперативними підрозділами та ін. (стор. 93 дис.). Але, на нашу думку, такі положення мають бути деталізовані у роботі та відобразатись у висновках до підрозділу.

2. Доцільно вказати, що на сьогодні теоретиками та практиками наголошується на відсутності законодавчого закріплення окремих повноважень захисника, «нерівності» статусу захисника поряд із іншими учасниками кримінального провадження, створенні перешкод стосовно реалізації процесуальних прав, що пов'язані з наданням належної правової допомоги тощо. Законодавцем також приділяється досить пильна увага питанням, пов'язаним зі «зміцненням» процесуального статусу адвоката у правовідносинах зі здійсненням судочинства. Зокрема, одним із законопроектів (від 06.09.2018) пропонувалось внести зміни до КПК України щодо доповнення системи засад кримінального провадження такою засадою як «неприпустимість зловживання процесуальними правами». З огляду на

те, що один із підрозділів роботи (підрозділ 1.2) присвячений дотриманню засад кримінального провадження його учасниками, автору бажано було б дослідити це питання та висловити своє бачення щодо доцільності відображення означеної засади у чинному законодавстві.

3. Погоджуючись з позицією автора щодо доцільності оперування ним у дисертації термінами «ініціативність», «активність» у діяльності адвоката у кримінальному провадженні, хотілось би почути його точку зору, чи не тотожні вказані поняття. Адже, на наш погляд, ініціативна діяльність завжди є активною, тобто передбачає вчинення певних дій.

4. Не заперечуючи того факту, що діяльність адвоката у кримінальному провадженні лежить у процесуальній площині, слід наголосити, що вона торкається також тактичних, комунікативних, психологічних аспектів. Отже, на наш погляд, автором дисертаційного дослідження мали б бути розмежовані зазначені підходи при оцінюванні помилок адвоката у кримінальному процесі та визначенні шляхів їх усунення.

Але в цілому можна зробити висновок, що повнота викладеного матеріалу і обґрунтованість висновків, зроблених дисертантом, дають підстави визнати, що дисертація Дудко О.В. є самостійним, завершеним науковим твором монографічного характеру, а отримані під час проведеного дослідження нові важливі і обґрунтовані результати з актуальних проблем, у своїй сукупності, в межах проведеного дослідження, пропонують варіанти вирішення складного й актуального наукового завдання.

Опубліковані дисертантом наукові праці в цілому відображають актуальність обраної теми, належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і пропозицій, сформульованих в дисертації, а також їх новизну і достовірність.

Викладене дає підстави для висновку, що дисертація Дудко Ольги Василівни «Помилки адвоката в кримінальному провадженні» є самостійною, комплексною, завершеною працею, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання –

вироблення пропозицій щодо вдосконалення практики розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України. Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 03 квітня 2019 року № 283), Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167, вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40, а її автор Дудко Ольга Василівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

**Професор Інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України**

Микола ПОГОРЕЦЬКИЙ

ПІДПИС ЗАСЛУЖЕНОГО
НАУКОВОГО СЕКРЕТАРЯ НАДЧ
КАРАУЛЬНА Н.В.
18.10.2020р.

